

Сучасні моделі навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Великій Британії

Антоніна ЧИЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

У контексті орієнтації України на європейський вибір розвитку актуалізується питання модернізації системи національної освіти з урахуванням закордонного досвіду, зокрема Великої Британії. Зважаючи на те, що відповідно до концептуальних положень стратегічних документів у сфері освіти особистість учителя – ключова постать сучасних перетворень, заслуговує на увагу вивчення підходів щодо організації курсів підвищення кваліфікації вчителів у Великій Британії. На курсах підвищення кваліфікації учителів у цій країні використовують такі сучасні моделі навчання, як: поведінкова, інтерекціоністська, персонологічна, рефлексивна, соціально-психологічна.

Тож **метою статті** є розгляд сутності означених моделей навчання в контексті їх соціально-професійних особливостей; теоретичних основ; форм і методів, що використовуються під час навчання вчителів.

Аналіз змін поведінки вчителя дає змогу прихильникам поведінкової моделі навчання виділити три педагогічних конструкти, що становлять зміст професійної перепідготовки вчителя, а саме:

- педагогічних умінь, який охоплює набір умінь, що підтвердили на практиці свою високу ефективність, а також відповідні навчальні технології, що дозволяють учителям оволодіти цими вміннями;
  - уявлень про педагогічну діяльність, зміст якого складає індивідуальну професійну свідомість учителя, яка шляхом інтерпретації теорії і практики допоможе сформулювати власну концепцію навчання;
  - уявлень про себе як учителя, сприйняття свого професійного «Я», що стимулює оволодіння техніками і навичками, сприяє продуктивнішому переносу набутих на курсах підвищення кваліфікації знань і вмінь у реальні навчальні ситуації [1, с. 180–187].
- Отже, названа модель навчання забезпечує умови, що дають змогу вчителям засвоювати інформацію, оволодівати навичками, формувати до них своє ставлення.

Поведінкова модель (навчання на основі модифікації поведінки), як зазначає В.Гаргай, шляхом підвищення кваліфікації розглядається як певною мірою жорстке імперативне (беззастережне, категоричне) керування вчителями, формування таких рис особистості і форм поведінки, що визначені державою, суспільством [1, с. 316].

Незважаючи на свою ефективність, ця модель має такі недоліки:

- орієнтація, переважно, на навчання репродуктивного типу;
- недостатня розробленість мотивації навчальної діяльності;
- недостатня увага до особистості того, хто навчається, адже він має бути в центрі навчального процесу [1, с. 180–190].

Основу теорії **інтеракціоністської моделі** навчання становить ідея Г.Келлі (G.Kelly): кожна людина є дослідником. Учений розробив техніку бачення світу очима іншого, входження в положення другого, початок дослідження з проблеми. Деякі науковці вважають, що саморозвиток починається з суперечності: представлення себе в певний момент і в майбутньому.

З метою актуалізації в учителя потреби в самоосвіті під час роботи курсів підвищення кваліфікації використовуються ідеї інтеракціоністів:

- практикувати роботу в групах, що підвищує ефективність оволодіння навчальним матеріалом, потребу в самоосвіті;
- розробити алгоритм формування в учителя мотивації самоосвіти: з'ясування ним уявлень про самого себе; про те, як на його думку, ставляться до нього інші; співставлення уявлень про себе до і після занять на курсах підвищення кваліфікації, визначення завдань саморозвитку під час оволодіння програмою курсів;
- під час реалізації програми курсів учителів навчали проведенню дискусій, вмінню консультуватися, аналізу й оцінюванню публікацій, текстів, оформленню документації тощо;
- проводилися практикуми, на яких учителі могли задовольнити потребу в самоосвіті: ознайомилися з ресурсами Інтернет, працювали в творчих

майстернях, реалізували групові проекти, писали педагогічні есе, спрямовані на розширення власного світогляду, відвідували й аналізували уроки;

– забезпечувалося адекватне навчальне середовище: насичення комп'ютерною технікою, науково-методичною літературною із самоосвіти, аудиторіями для ігрових занять, дискусій, аутотренінгів, самостійної роботи, відпочинку [1, с. 216–228].

Отже, в роботі курсів підвищення кваліфікації вчителів за моделлю інтеракціонізму помічено багато позитивних моментів: організація групової роботи, практикумів із реалізації потреби в самоосвіті; використанні алгоритмів формування в учителя мотивації самоосвіти тощо. Водночас фахівці в галузі підвищення кваліфікації вчителів вказують і на недоліки під час використання інтеракціоністської моделі навчання: ставлення до людини як до пасивного об'єкту впливу природних і соціальних сил, недооцінювання суспільно-історичного досвіду та громадської діяльності, морально-етичної сфери особистості; гіпертрофування індивідуальної діяльності [там само, с. 219–220].

Теоретичні й практичні розробки, що здійснюються на основі **персонологічної моделі**, є найважливішою частиною концептуальних основ дидактичних засад педагогіки підвищення кваліфікації вчителів. Як зазначено в концепції розвитку Его, свідомість – ядро особистості. Вчителю, який характеризується низьким рівнем Его, властиве слабе розуміння сутності навчального процесу, неадекватна самооцінка; вчителю з високим рівнем Его, – самостійний пошук, обґрунтування гіпотез, ініціативи [2, с. 14].

Метою програми в рамках персонологічної моделі навчання є активізація процесу особистісного росту вчителів: стимулювання уявлення про себе, розвиток системи морально-етичних принципів та розвиток когнітивної сфери до абстрактнішого й узагальнювального розуміння та диференціації. Щоб досягнути постановленої мети, навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів проводиться трьома етапами:

1. **Організаційно-діагностичний блок.** Інструктори у школах освітнього округу відвідують кожного вчителя – майбутнього учасника програми на його робочому місці у рамках індивідуальної настановчої сесії (вчителі ознайомлюються з програмами, залучаються до розроблення змісту й методів навчання, використовуються анкети, тести, заповнюються аркуші проблем. Найзначущу роль відводиться індивідуальній бесіді інструктора з учителем, що записується на магнітофон та аналізується з метою визначення наявного рівня особистісного розвитку вчителя і тим, який рівень потрібно формувати).

2. **Корекційний блок** – основна робота будується на основі використання активних психотерапевтичних методів; завдання курсу конкретизуються, додаються питання оволодіння психологічними знаннями, формування соціальних умінь, корекції нових установок на педагогічний процес, розвитку

здібностей на пізнання себе. Запис бесіди ще раз прослуховується, відрефлексовується, уточнюються окремі питання. Після корекції ухвалюється остаточна програма курсу. Під час навчання на курсах учителі вправляються в різних техніках, вчать «вживатися» в ролі інших людей, переживати їхні думки і відчуття, використовувати проблемні ситуації.

3. **Практика в школі** – навчальний процес відбувається безпосередньо в школі з метою глибшого осмислення конкретних проблем.

Вважаємо, що впродовж першого етапу (організаційно-діагностичного) проводиться копійка підготовча робота щодо підвищення кваліфікації вчителя, розроблення змісту програми, орієнтованої на конкретного вчителя, з урахуванням його потреб. Особливо цінним є те, що вчитель безпосередньо бере в цьому участь. Під час другого етапу відбувається корекція певних установок (на основі проведеного аналізу впродовж першого етапу) на педагогічний процес, лише після цього ухвалюється конкретна програма.

Дослідники наголошують, що таке особистісно орієнтоване навчання за програмою «спеціальне психологічне втручання» є надзвичайно ефективним, відображається на подальшій роботі вчителя, сприяє поліпшенню його здоров'я [3, с. 924].

Отже, завдяки використанню персонологічної моделі навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів відбувається становлення нової педагогіки післядипломної освіти вчителів. Це педагогіка майбутнього, що спирається на ідею особистісного розвитку, орієнтована на вчителя, який має високий рівень самосвідомості, оволодів засадами об'єктивного підходу до себе й інших, позитивної мотивації до професійної діяльності і підвищення педагогічної майстерності. В цілому персонологічна модель навчання є особистісно орієнтованою школою підвищення кваліфікації, неперервним процесом професійних змін у діяльності вчителя [1, с. 317].

Водночас зазначимо, що такі практичні програми психосоціального тренінгу, спрямовані на розвиток особистості вчителя, є досить вартісними і не кожна школа, що більше, вчитель можуть дозволити собі брати в них участь. Науковці Великої Британії працюють над розв'язанням проблеми навчання вчителів у системі підвищення кваліфікації, де практика особистісного зростання буде доступною для всіх учителів.

Рефлексивна модель підвищення кваліфікації дає змогу вчителю управляти власною професійною діяльністю на основі рефлексивних здібностей, що охоплюють такі інтелектуальні вміння: бачити в педагогічній ситуації проблему; орієнтуватися на учня, який має власні мотиви й цілі; аналізувати кожний педагогічний крок; мислити гіпотезами; аналізувати кращі зразки педагогічної практики; чітко формулювати свої погляди [1, с. 260–262]. Адже, як зазначає М.Уолес (M.Wallace), що вище рівень рефлексії вчителя, то швидше відбувається

його професійне зростання й відчуття задоволення професією [4, с. 24]. Вчителі розвивають рефлексивні навички під час виконання обов'язків на своєму робочому місці, що організовується як пошукова активність з евристичними елементами, зокрема інтуїції, здогаду, інсайту.

Розробники рефлексивної моделі навчання будують програми підвищення кваліфікації вчителів відповідно до пошукової діяльності. Розглянемо особливості організації підвищення кваліфікації за однією з програм, що реалізувалася впродовж двох років за участю вчителів віддалених сільських шкіл. Програму розробили фахівці Ноттінгемського університету в руслі ідей рефлексивної моделі підвищення кваліфікації вчителів.

Науковці визначили основні принципи стратегії програми: розвиток рефлексивних здібностей учителя шляхом охоплення його пошуковою діяльністю, спрямованості на групову форму роботи, на комплементарний (консультативний) характер методичного керівництва пошуковою діяльністю вчителів, на розвиток їх наявного досвіду [1, с. 278].

Програма охоплює чотири етапи:

- організаційно-діагностичний, спрямований на організацію роботи творчих груп, аналіз власної практики;

- проектний – на розроблення індивідуальних і групових планів пошукової діяльності;

- корекційно-розвивальний, орієнтований на вивчення й аналіз спеціальної літератури, оволодіння кращими зразками педагогічного досвіду з метою корекції власної практики;

- контрольо-оцінний, спрямований на експертизу якості результату пошукової діяльності, визначення змісту подальшої роботи.

Організація навчання здійснювалася у такий спосіб: було складено робочий план програми підвищення кваліфікації вчителів, визначено етапи проходження програми впродовж двох років, а також заходи, що проводилися на базі університету, школи, органів освіти.

Упродовж усього періоду навчання з підвищення кваліфікації вчителів відповідно до програми робота проводилася за планом:

- на базі університету відбувалися тритижневі семінари для всіх учасників з метою навчання технології пошукової роботи, обміну досвідом, підбиття підсумків роботи;

- на базі місцевих відділів освіти організовувалася робота творчих груп – не менш як один раз на місяць з метою обговорення проблеми змісту пошукової роботи, аналізу одержаних результатів, обміну досвідом;

- на базі шкіл проводилася індивідуальна пошукова робота кожного учасника проекту [1, с. 281].

Отже, зміст програми засвідчує, що навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів з використанням моделі рефлексивного навчання відбувалося паралельно: у ВНЗ, на базі відділів освіти та школи. Вважаємо, що це є певним позитивом у роботі

курсів, адже вчителі поряд із розв'язанням поставлених проблемних практичних питань, що забезпечували відділи освіти та школи, одержували їх теоретичне обґрунтування від науковців університетів.

Корекційно-розвивальний блок охоплює методи: дискусію, відвідування й аналіз уроку, вивчення творчих робіт учнів, моделювання, розроблення проектів, аналіз педагогічних ситуацій, рефлексивну бесіду [1, с. 268]. Для підвищення кваліфікації вчителів було створено чотири творчі групи за предметним принципом (з 20 учителів у кожній групі). Керівництво кожною групою здійснювала рада тьюторів (викладачі університету, представники місцевих органів освіти, шкільні координатори з питань підвищення кваліфікації, досвідчені вчителі-предметники), яка складала план роботи групи (поквартальний), що узгоджувався з вищим координаційним органом управління проекту – адміністрацією програми (два директори програми, чотири тьютори).

Соціально-психологічна модель навчання.

Дослідники, які розробляють названу модель навчання (Р.Шмак (R.Schmuck), М.Майлз (M.Milles), А.Халпі (A.Hulry) та ін.), вважають, що підвищення кваліфікації вчителів на курсах – це лише початковий етап їхнього професійного зростання. Чи будуть набуті на курсах новачки розвиватися далі, залежить від їх підтримки під час подальшої роботи в школі [5, с. 89]. З огляду на це, розроблено соціально-психологічну модель, у рамках якої значуща роль відводиться підходам: «Розвиток організації» та «Системний підхід».

Відповідно до системного підходу британські педагоги розглядають школу як цілісний соціальний організм, в якому превалює дух співробітництва та розвиток креативності педагогічного персоналу [5, с. 28]. Розвиток організації – це підхід моделі соціально-психологічного навчання, що характеризується застосуванням на основі використання членами організації рефлексивних, аналітичних методів, соціально-психологічних знань для поліпшення функціональної системи [там само, с. 26].

Хоча прихильники моделі соціально-психологічного навчання акцентують на ролі групи, «системи», вони не закликають до відмови від індивідуального підходу, не виступають за безособове існування в групі. Під час дослідницької діяльності між учасниками педагогічного процесу налагоджуються різноманітні ділові відносини, які й забезпечують захист членів колективу від соціальної тривоги.

Узагальнюючи, зазначимо: на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що автори кожної із охарактеризованих моделей навчання (поведінкової, інтеракціоністської, персоністичної, рефлексивної, соціально-психологічної) не розглядають підвищення кваліфікації вчителя лише як єдину певну програму. Вони є прихильниками підвищення кваліфікації в контексті неперервних переходів від однієї програми до іншої; наприклад, від програм, центрованих на

індивідуально-особистісних особливостях учителів (персонологічна модель навчання) до програм, спрямованих на розвиток умінь розв'язувати проблеми шкільного життя, вивчати досвід роботи інших й аналізувати свої дії (рефлексивна модель навчання).

Література

1. *Гаргай В.Б.* Развитие системы повышения квалификации учителей в Великобритании (конец XIX – конец XX вв.) / В.Б. Гаргай. – Дис. ... док. пед. наук. – Новосибирск. – 2006. – 379 с.
2. *Showers B.* The Evolution of Peer Coaching / B.Showers, B.Joyce // Educational Leadership. – 1996. – №53(6). – P. 12–16.
3. *Mosher R.L.* Psychological education in secondary schools; A programme to promote individual and human development / R.L. Mosher, N.A. Sprinthall // American Psychologist. – 1971. – Vol. 25, №10. – P. 923–924.
4. *Wallace M.* Action research: How to do it / M.Wallace // Paper presented at the 2nd international conference of the Malaysian English language teaching association, 24–27 May 1993.
5. *Schmuck R.* Organisation development in school / R.Schmuck, M.Mille. – National press books, 1971. – 276 p.

Анотації

Антоніна ЧИЧУК

Сучасні моделі навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Великій Британії

У статті констатується, що у Великій Британії на курсах підвищення кваліфікації вчителів використовуються такі моделі навчання, як: поведінкова, інтерекціоністська, персонологічна, рефлексивна, соціально-психологічна. Детально розглянуто особливості цих моделей навчання в

аспектах соціально-професійному, теоретичних основ, форм і методів.

Ключові слова: сучасні моделі навчання, курси підвищення кваліфікації вчителів, Велика Британія, навчання вчителів, основи сучасних моделей навчання вчителів.

Антоніна ЧИЧУК

Современные модели обучения на курсах повышения квалификации учителей в Великобритании

В статье констатируется, что в Великобритании на курсах повышения квалификации учителей используются такие современные модели обучения, как: поведенческая, интерекционистская, персонологическая, рефлексивная, социально-психологическая. Детально рассмотрены особенности этих моделей обучения в аспектах социально-профессиональном, теоретических основ, форм и методов обучения.

Ключевые слова: современные модели обучения, курсы повышения квалификации учителей, Великобритания, обучение учителей, основы современных моделей обучения учителей.

Antonina CHYCHUK

Modern models of training at courses of improvement of qualification of teachers in the United Kingdom

The article noted that in the United Kingdom in the courses teachers use such modern model of learning: behavioral, interactions, personology, reflective, socio-psychological. Considered in detail the model of study: socio-professional characteristics of training courses teachers; the theoretical basis of modern models of teacher training; forms and methods of training used in the learning process of teachers.

Keywords: modern models of training, courses of improvement of qualification of teachers, United Kingdom, teacher training, basics of modern models of teacher training.

